

XORIJIY ADABIYOTLARDA MIGRATSIYA VA ODAM SAVDOSI

Farxodova Ziyoda

Oila va gender ilmiy tadqiqot instituti doktoranti

<https://doi.org/10.5281/zenodo.13969111>

Annotatsiya

Ushbu maqolada migratsiya va odam savdosi bo'yicha xorijiy adabiyotlarni tanqidiy ko'rib chiqish, bu ikki global hodisa o'rtasidagi o'zaro bog'liqlikka qaratilgan. Turli akademik tadqiqotlar, siyosiy hujjatlar va xalqaro hisobotlarni o'rganib, ushbu tadqiqot migratsiya va odam savdosi bo'yicha tadqiqotlarning asosiy mavzulari, tendentsiyalari va muammolarini aniqlaydi. Maqolada ushbu muammolarga ta'sir etuvchi ijtimoiy-iqtisodiy, siyosiy va huquqiy omillar ham o'rganilib, ularni tahlil qilishda foydalanilgan nazariy asoslar muhokama qilinadi.

Kalit so'zlar: Migratsiya, Odam savdosi, Noqonuniy migratsiya, Majburiy mehnat, Migratsiya siyosati, Inson huquqlari, Kontrabanda, Mehnat migratsiyasi.

Migratsiya va odam savdosi eng dolzarb global muammolardan biri bo'lib, millionlab odamlar yaxshiroq imkoniyatlar, xavfsizlik va barqarorlikni izlamoqda. Biroq, xavfsiz migratsiya yo'llarining yo'qligi ko'pincha odamlarni ekspluatatsiyaga, shu jumladan odam savdosiga duchor qiladi. Tadqiqotchilar va siyosatchilar zaif muhojirlar odam savdogarlari tomonidan nomutanosib ravishda nishonga olinishini tan olib, ushbu hodisalar o'rtasidagi dinamikani tushunishga ko'proq e'tibor qaratmoqda. Ushbu sharhda chet el adabiyotlarida migratsiya va odam savdosi chorrahasiga qanday munosabatda bo'lganligi har tomonlama tahlil qilinib, takrorlanadigan mavzular, bo'shliqlar va kelgusi tadqiqot sohalari yoritilgan.

Nazariy asoslar va kontseptsiya

Migratsiya va odam savdosiga oid xorijiy adabiyotlarda asosan iqtisodiy, sotsiologik va inson huquqlari nuqtai nazariga e'tibor qaratilgan turli nazariy asoslar qo'llaniladi.

Iqtisodiy asos: Ko'pgina tadqiqotlar kelib chiqish va boradigan mamlakatlar o'rtasidagi iqtisodiy nomutanosiblik rolini ta'kidlab, iqtisodiy mahrumlik odamlarni migratsiyaga majburlashini, ba'zan esa ularni odam savdosi holatlariga olib kelishini ko'rsatadi. Adabiyotda rivojlangan mamlakatlarning ishchi kuchiga bo'lgan talablarini qondirish vositasi sifatida migratsiya va odam savdosini rag'batlantiradigan globallashuvning mehnat bozorlariga ta'siri o'rganiladi.

Sotsiologik va siyosiy asoslar: Sotsiologik ob'ektiv migratsiya va odam savdosini osonlashtirishda ijtimoiy tarmoqlar, gender me'yorlari va siyosiy beqarorlikning ta'siriga qaratilgan. Siyosatshunoslik adabiyotlarida boshqaruv, mojarolar va zaif institutsional tuzilmalar odam savdosining rivojlanishi uchun qanday qulay muhit yaratishi muhokama qilinadi.

Inson huquqlari va qonunchilik asoslari: Olimlar, shuningdek, muhojirlarni himoya qilish va odam savdosiga qarshi kurashishga qaratilgan xalqaro konventsiyalar, milliy qonunlar va mintaqaviy kelishuvlarni o'rganib, huquqiy yondashuvni qo'llaydilar. Palermo protokoli va Xalqaro Migratsiya Tashkiloti (XMT) hisobotlari ko'pincha ushbu adabiyot oqimida asosiy manba bo'lib xizmat qiladi.

Migratsiya tadqiqotlaridagi tendentsiyalar

Ko'rib chiqilgan adabiyotlar migratsiya tadqiqotlaridagi bir nechta asosiy tendentsiyalarni ta'kidlaydi:

Turtuvchi va tortuvchi omillar: turtki beruvchi omillarga qashshoqlik, siyosiy beqarorlik va atrof-muhit degradatsiyasi kiradi, jalb qiluvchi omillar esa iqtisodiy imkoniyatlar, xavfsizlik va yaxshi yashash sharoitlarini o'z ichiga oladi. Adabiyotda ta'kidlanishicha, ushbu omillar ta'siri ostida muhojirlar ko'pincha tartibsiz migratsiyaga majburlanadi, bu esa ularning odam savdosiga qarshi zaifligini oshiradi.

Globalashuv va mehnat migratsiyasi: Globalashuv mehnat migratsiyasining, ayniqsa, rivojlanayotgan mamlakatlardan rivojlangan mamlakatlarga o'sishiga yordam berdi. Cheklovchi immigratsiya siyosati bilan birga arzon ishchi kuchiga bo'lgan talab muhojirlarning xavfli yo'llarni bosib o'tishiga olib keladi va ularni ekspluatatsiyaga duchor qiladi.

Gender migratsiyasi: Adabiyotning muhim qismi ayollar va bolalarning zaifligiga e'tibor qaratib, gender migratsiyasini muhokama qiladi. Ayollar ko'pincha jinsiy ekspluatatsiya yoki majburiy mehnat maqsadlarida odam savdosiga duchor bo'lishadi va feminist olimlarning adabiyotlari genderni bog'liq migratsiya siyosati zarurligini ko'rib chiqadi.

Odam savdosini tadqiq qilish tendentsiyalari

Odam savdosi bo'yicha tadqiqotlar yillar davomida rivojlanib bordi, adabiyotlar quyidagi jihatlariga e'tibor qaratdi:

Ekspluatatsiya shakllari: odam savdosi turli shakllarda namoyon bo'ladi, jumladan, majburiy mehnat, jinsiy ekspluatatsiya, bolalar savdosi va organlar savdosi. Adabiyotda odam savdosi yo'llarining o'zgaruvchan tabiati va odam savdogarlari usullarining xilma-xilligiga urg'u berilgan.

Migratsiya va odam savdosi aloqasi: Ko'pgina olimlar qonuniy migratsiya kanallarining yo'qligi odamlarni odam savdogarlari qo'liga qanday majburlashini o'rganishadi. Noqonuniy migratsiya, kontrabandachilar tomonidan osonlashtirilsa, migrantlar aldanganda, majburlanganda yoki ekspluatatsiya qilinganda odam savdosiga aylanishi mumkin.

Huquqiy va siyosiy javoblar: O'sib borayotgan adabiyotlar to'plami odam savdosiga qarshi kurashga qaratilgan xalqaro va milliy siyosatlarni o'rganadi. Ushbu siyosatlarining, jumladan, oldini olish, himoya qilish va ta'qib qilish samaradorligi ko'pincha amaliy tadqiqotlar va qiyosiy tahlillar orqali baholanadi.

Adabiyotdagi muammolar va kamchiliklar

Muhim tadqiqotlarga qaramay, migratsiya va odam savdosiga oid adabiyotlarda bir qancha kamchiliklar va muammolar mavjud:

Ishonchli ma'lumotlarning yo'qligi: Migratsiya va odam savdosi haqidagi ma'lumotlar odam savdosining yashirin tabiati va tartibsiz migratsiya tufayli ko'pincha ishonchsizdir. Bu tadqiqotchilarning ushbu hodisalarning to'liq ko'lamini tahlil qilish qobiliyatini cheklaydi.

Mintaqaviy o'zgarishlarga cheklangan e'tibor: Adabiyotlarning aksariyati mintaqaviy va mahalliy dinamikaga cheklangan e'tibor bilan global tendentsiyalarga qaratilgan. Afrika, Markaziy Osiyo va Lotin Amerikasi kabi mintaqalarda migratsiya va odam savdosining o'ziga xos shakllariga oid tadqiqotlar yetarlicha taqdim etilmagan.

Kesishmalar: irq, jins, sinf va millat kabi omillarning odamlarning migratsiya tajribasini va odam savdosiga nisbatan zaifligini shakllantirish uchun qanday kesishishini ko'rib chiqadigan kesishuv tahlillariga ehtiyoj ortib bormoqda.

Iqlim o'zgarishining ta'siri: Iqlim o'zgarishi migratsiya omili sifatida e'tirof etilgan bo'lsa-da, uning odam savdosi bilan aloqasi adabiyotda hali ham yetarlicha o'rganilmagan.

Xulosa

Migratsiya va odam savdosiga oid xorijiy adabiyotlarda bu ikki muammo o'rtasidagi murakkab munosabatlar haqida qimmatli tushunchalar berilgan. Biroq, mintaqaviy tafovutlar va odam savdosi amaliyotining o'zgaruvchan tabiatini ko'rib chiqadigan yanada nozik va kesishgan tahlillarga ehtiyoj bor. Tadqiqotchilar, shuningdek, topilmalarining ishonchliligini oshirish uchun ma'lumotlar muammolarini hal qilishlari kerak.

References:

1. International Organization for Migration (IOM). (2021). *World Migration Report 2022*. Geneva: IOM Publications.
2. United Nations Office on Drugs and Crime (UNODC). (2020). *Global Report on Trafficking in Persons 2020*. Vienna: UNODC.
3. Piper, N. (2005). Gender and migration. *Feminist Review*, 79(1), 10-23.
4. Shelley, L. (2010). *Human Trafficking: A Global Perspective*. Cambridge University Press.
5. Zimmerman, C., & Kiss, L. (2017). Human trafficking and exploitation: A global health concern. *PLoS Medicine*, 14(11), e1002437.

